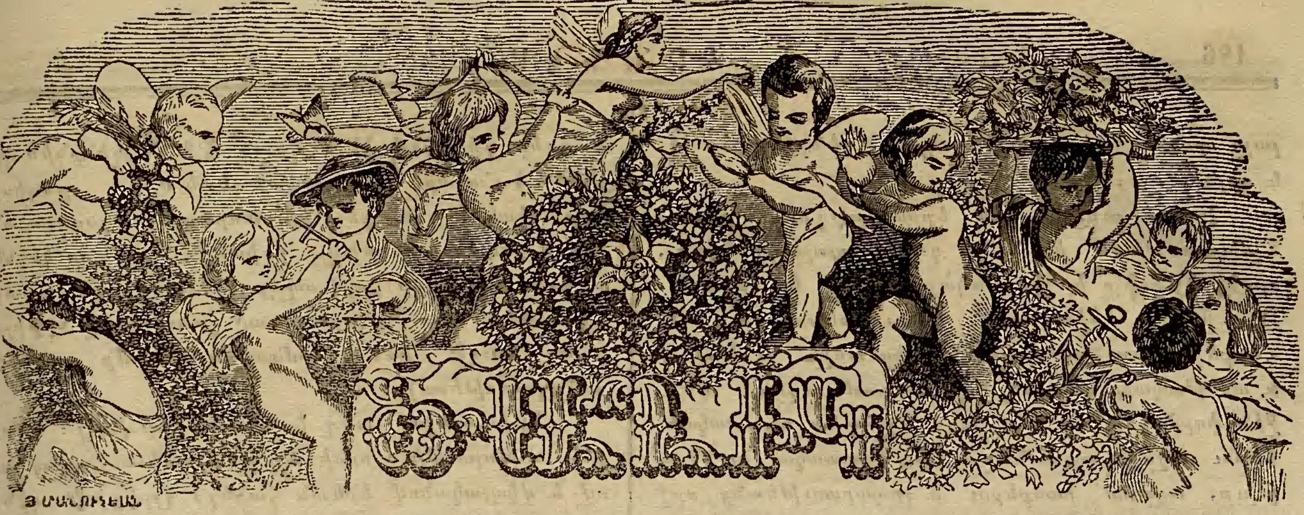

ՀԱՆԴԷՍ ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ

ՇՐՋԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ

ՇԱՐԱԴԻՐՔ

Գ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ. Ա. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

Ա. ՏԱՐԻ Բ. ՇՐՋԱՆ. **1862** ԹԻՒ 24. ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20

Ստորագրութիւնները շրջանին սկիզբէն կսկսին.
Վեցամսեայ գինն է Իզմիրի համար. կանխիկ 2 գարդոն.
Իզմիրէն դուրս. ծախքը առնողին վրայ 2 »
Հանդիսիս վերաբերեալ որ և իցէ նամակ տնօրէնին ղրկել ուղղուի.
Ստորագրութեանց տեղերն են.
Իզմիր. Հանդէսիս գրասենեակը. կիրիթ խան թիւ 3.

Պօլիս Ընթերցասիրաց Ընկերութեան Թանգարան. Մեծ նոր խան. թիւ 6.
Փարիզ Պ. Ա. Մուրատեան, Rue du Dragon, 26
Մանչեսթեր D. Ekisler. George Street 78.
Հալէպ. Պ. Յով. Ս. Քիւրքճիանօֆ:
Աղեքսանդրիա. Պ. Կարապետ Յակոբեան.
Գահիրէ Պ. Հաւտրշ Աշփիարեան:

ԱԶԴ

Միութեան 11րդ թիւը մեծ գայթակղութիւն տուաւ Իզմիրի հասարակութեան, և այս առթիւ բազմաթիւ ուսումնականներէ և ուսումնասէրներէ բողոքոյ յօդուածներ և նամակներ ընդունած ենք, որոնց գոնէ կէսը եթէ 'ի հարկէ կստիպուինք հրատարակելու, կէսն ալ զանց ընելու կը պարտաւորինք 'մեր յարգի ընթերցողաց ձանձրոյթ չպատճառելու համար: Արդ Ծաղկի ներկայ թիւը և յաւելուածը վիճաբանական յօդուածներով հրատարակելնուս խոնարհաբար ներումն կը խնդրենք մեր ընթերցողներէ:

Առ յարգի և անկողմնապահ ընթերցողս Ծաղկի.

Անշուշտ Պօլսի և Իզմիրի ողջամիտ Հայերը կը զարմանան ժամանակէ մը հետէ Ծաղկի և Միութեան, այսինքն երկու քոյրերու մէջ Մ. դպրոցին առթիւ բացուած վիճաբանութեան վրայ, որուն նախայարձակը Միութիւնը եղաւ՝ կոպտութեամբ մը (brusquement) Ծաղիկը շօշափելով՝ անոր հոտը խանգարելու համար: Միութեան դիտաւորութիւնը իրաւունք մը պաշտպանել չէր, այլ յայտնել իր հակակիր զգացումները, հակակրութիւն մը, որուն սկզբնապատճառը կամչնանք յայտնելու . . .:

Միութեան շարագիրը, որն որ արդարութեան առջև խոնարհիլը իրեն ամօթ և նախատինք՝ և Մաքիավէլլի դրութեան շնորհիւ անիրաւութեան մէջ խրիլ՝ և յամառիլը պատիւ և փառք կը սեպէ, փոխանակ անկեղծ և զիջողական պատասխանով մը վէճին վերջ տալու, խնդիրը տակն ու վրայ ըրաւ, Ծաղիկը անմիտ մը կարծեց և երկդիմի խօսքերով ու առարկութիւններով իրաւունքին որ կողմը ըլ-

լալը պատրուակելու աշխատեցաւ, զէնք փոխեց (1) և այլն . . . ։

Երեք ուսումնական երիտասարդներ յանուն Ճշմարտութեան ելան մեր դատը պաշտպանեցին, որոնց Ծ––ղիկը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ։ Մ––Բ––Նը երիտասարդ ուսումնականներուն անհերքելի պատճառաբանութեանց առջև շանթահար և ամօթապարտ մնալով՝ այս անգամ ուզեր է վերջին փորձով մ'ալ ինքզինքը Ճշմարիտ ազատականներու առջև պաշտպանել և այս նպատակաւ իր 11րդ թիւը, աղտոտ խօսքերու և զրպարտութեանց որջ մ'ընել ։ (2) Միութեան արժանի զէնք մ'էր այս, որով կուզէ իր վաղեմի անունը . . . որ հիմա հիմնովին արատեցաւ, անբիծ պահած ըլլալը ցըցունելու համար արդարութեան և իրաւանց զինակիր բոլոր Զմիւռնի ուսումնական երիտասարդներու հետ կռուիլ ։

Միութիւնը այս չափով ալ չբաւականար և գրական ասպարէզին մէջ հոգեվարքի մէջ գտնուող իր էութիւնը պաշտպանելու համար այնպիսի անտեղեակ և շողոքորթ (3) գրիչի մը պաշտպանութեանը կը դիմէ, որ արդէն ուրիշ առթիւ մը անոր կամակատար և խեղճ արբանեակը ըլլալը յայտնած էր . . . ։

Ծ––ղիկը արդէն քաջ գիտէ իր անզէն հակառակորդներէ ոմանց ամպածրար ամբարտաւանութիւնը, ինքնագովութիւնը և ինքնահաւանութիւնը ։

Ծաղիկը գիտէ նաև թէ Միութիւնը վագրի ցեղէ է, որուն լեզուն գգուելու և լզելու ատեն կը վիրաւորէ ։ Իզմիրի մէջ չկայ ուսումնական մը, չկայ ուսումնասէր մը, որ այս վէրքէն ընդունած չըլլայ նաև բարեկամութեան ատեն, բայց 'ի իր այսօր թքածը վաղը լզելու ամօթալի սովորութիւնը ունեցող շողոքորթէ մը, որ Հաշտեանց կամ Վասպուրականեայ (վասն զի երկու ընկերութեանց անդամներն ալ մի և նոյն անձինքներն են և հետևաբար տարբեր դիմակով Միութեան մէջ ինքզինքնին կը գովեն) համար կրաւորական էակ մ'է, այնպիսի արբանեակ մը, որ դեռ իր տարրագրած յօդուածին ինչ զօրութիւն ունենալը չգիտեր, և որն որ կելնէ տղայօրէն, կարի յոյժ տղայօրէն կորսուած դատի մը փաստաբանը և արատուած անունի մը սրբիչը ըլլալ կուզէ՝ աւելի խմատակութեամբ քան թէ յաջողակութեամբ ։

Ծիծաղելու տեղ կը գթանք իր վրայ ։ Ծաղիկը սովորութիւն ունի Ճշմարտութիւնը ապացուցով և վկայականով երևան հանել ։ Երկդիմի զէնքերը, մէջէ մէջ ճամբաները անարժան զէնքեր են իրեն համար ։ Անոր զէնքն է Ճշմարտութեան կռանը (չէքիճ) որով պատրաստ է փշրելու ինքնահաւանութեան և ամբարտաւանութեան եղջիւրը իրաւանց սայլին (էօքս) վրայ ։ "Գովեսցէ զքեզ ընկերդ և մի քո բերան"։ Ծ––ղիկը հիմա ճանչցաւ զՄիութիւնը, իր քոյրը, բամբէ, որ ալ սկսաւ հըպտիլ գուցէ նոր սիրահարներ գտնելու համար, և որուն ներկան անցեալին հետ տխուր հանդիպապատկեր մը կընծայէ ։ Յետադայ տողերը, զորս մտերմաբար մեզ գրած էր ամիս մ'առաջ նոյն իսկ Հաշտեանց ատենադպիր Գ. Տ. Հ. Թ. Սալալանեանց, և զորս առանց իրմէ արտօնութիւն առնելու հրապարակելնուս համար իրմէ ներողութիւն կը խնդրենք, Միութեան հիմա ինչ կացութեան մէջ գտնուիլը լաւ կը նկարագրէ ։

Խօտէմիշ, 16 Յունուար, 1862.

Յարգոյ բարեկամ ։

Մ––Բ––Նը կարծես թէ իմ բաժանմանս կպասէր ԿՈՊԻՏ (brusquement) ձեռքով մի շօշափելու զԾ––ղիկը և գուցէ թառամեցընելու, — Ցրտութիւն մի կը նշմարեմ երկուքին մէջ, երանի թէ թիւրիմացութիւն մի (mal-entendu) եղած ըլլար ։ Կը յուսամ որ Ծ––ղիկը իւր մեծահոգիութիւնը չկորսնցներ Միութեան ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ դէմ, ընդդէմ իւր ՆԱԽԿԻՆ նուիրական գրութեան, որ է անպատրուակ Ճշմարտութիւն և ազատախօսութիւն իւր յօդուածոց մէջ ։ Անկէ կերևակայեմ որ Հաշտենից ընկերութեան ոգին ԸՆԿՂՄԱԾ է բոլորովին Վասպուրական ընկերութեան ոգւոյն մէջ . . . . ։

Տ. Հ. Թ. Սալալանեանց,

Այսպէս ուրեմն նոյն իսկ Միութեան խմբա-

---

1. Տկար առարկայի սովորական ապաւէնն է զէնք փոխել. մէկ խնդիրէն միւսին անցնիլ, երբ առջինին տակէն չելնէր.
Մ––Բ––Ն, թիւ 9. եր. 67.

2. - La cause la plus sainte se change en une cause impie, execrable, quand on emploie le crime pour la soutenir. LAMENNAIS.

3. - Rien de ce qui est vrai n'est violent; Jérémie apelle Achab un fumier; il a raison. David apelle Babylone une prostituée; il a raison. Si Babilone est une prostituée, comment voulez - vous qu'il l'appelle. P. J. STHAL.

դիր և Հաշտենից ընկերութեան ատենադպրին վըկայութեամբը՝ Միութիւնը ԿՈՊՏՈՒԹԵԱՄԲ այսինքն առանց իրաւունք ունենալու, յարձակեցաւ Մեղուի վրայ. այսպէս ուրեմն Միութիւնը ՓՈԽՈՒԱՆ է այսինքն ժամանակաւ ազատութեան դրօշին հաւատարիմ զինուոր, այլ հիմա անհաւատարիմ, այսպէս ուրեմն իր ՆԱԽԿԻՆ դրութիւնը կորուսած է այն, այսինքն իր յօդուածները հեռի են անպատրուակ ճշմարտութիւններէ և ազատախօսութենէ, այսպէս ուրեմն Հաշտեանց ոգին Վասպուրականայ ոգւոյն մէջ ընկղմեցաւ, այսինքն յետադէմներուն ալ հաճելի ըլլալու ընթացք մը բռնեց՝ ամենեւին չհասկնալով թէ յառաջադէմը միայն կը ճանչնայ և կը պաշտպանէ թատրոնը, և Միութիւնը դեռ երես ունի՞ արդեօք յամառութեամբ պնդելու թէ իրաւունքը իր կողմն է։ Միութիւնը խօսելու արհեստին մէջ վարպետ է և հետևաբար կարող ճշմարտութիւնը իր ուզած կերպարանքովը երեցնել հասարակութեան։ Միութիւնը աղէկ կընէ եթէ քանի մ'ամիս լռէ, և այս մի միայն իր օգտին համար կըսենք, վասն զի "ոչ խօսիլն է իմաստութիւն, այլ ճանաչել զժամանակ խօսելոյ"։ Այս սկզբունքը ինքն ալ կը պաշտպանէ (1)։

Միութիւնը վրէժխնդրութեան ոգիէ մը մղուելով կուզէ գոնէ ուրիշ հարուած մ'ալ տալ մեզ՝ առջի տուածին ազդեցութիւն մը չունենալէ 'ի զատ իրեն դէմ դարձած ըլլալուն համար։ Ինչպէս որ մեր յարգի ընթերցողք գիտեն, Մեճմուայի Հաւատիս լրագրոյն Արևելեան թատրոնի վրայ գրած յօդուածին նպատակը ինչ միտքով գեղեցիկ անուանած ըլլալնիս, Միութեան շարագրաց բանիւ բերանոյ մեզ ցըցուցած բծախնդրական ընթացքէն ստիպեալ, բացատրած էինք Մեղուի 23րդ թուոյն մէջ, որ երևեցաւ փետրվար 10ին։

Միութեան շարադիրը, որ արդէն մեր այն տուած բացատրութիւնը կարդացած էր, իր հանդէսին 11րդ թուոյն մէջ, որ Մեղուի 23րդ թիւէն 5 օր ետքը, այսինքն փետրվար 1ին հրատարակուելիք Միութիւնը փետրվար 15ին հրատարակուեցաւ, իր խելքովը մեզ պզտիկ ձգելու համար իր սովորական յամառութեամբը կըսէ թէ հօս նոր քննադատութեան աւազանէն գեղեցիկ յօդուած անունով մը մկրտուեցաւ Մեճմուայի յօդուածը։

Միութեան շարադիրը որ բանադատութեան վըրայ կը ծիծաղի, ինչպէս որ Մ. դպրոցի առթիւ մեզի հետ ունեցած վէճին մէջ դեռ յամառութեամբ ճշմարտութիւնը ուրանալու կաշխատի, նոյնպէս ալ այս մասին անօրինակ յամառութեամբ մը կուզէ իմացնել, ոչ թէ Իզմիրի արդոյ հասարակութեան որ արդէն զինքը ճանչցաւ, այլ Պոլսի ազգայիններու թէ երկու ամիսէ հետէ իր հանդէսը մկրտած է նոր անունով մը, կամ լաւ ևս է ըսել, նշանաբանով մը, որ է. Ինքզ ինք . . . . դժբաղդաբար վերջը մոռցած ենք. կրնայ զայն սորվիլ իր պաշտպանը հանդիսացող Նորէնց Գրագէտէ և Բանագէտէ մը, զոր չենք ուզեր անուանել իր վրայ գթալնուս համար . . .։

Քննադատութեան նոր աւազանը եթէ մասնաւոր նկատումով և իրաւամբ գեղեցիկ կանուանէ յօդուած մը, գոնէ, Միութեան պէս, Իզմիրի նախկին Ուսումնական խորհուրդի ատենապետը, որ Պ. Ղուկաս Պալդազարեանն է, ազգասէր անունով չըմկրտեր. (1) Ինչ կըսես, յարգի ընթերցող, երբեք կը յուսայի՞ր Արշալուսոյ հրատարակչին ԱԶԳԱՍԷՐ ածականով մկրտուիլը Հաշտեանց ատենէն ուր անիկա ուրիշ կերպով մկրտուած էր։ Որո՞ւ հաւատանք, քո՛յր, առջի տուած անարգական ածականներուդ, թէ վերջին տուած ազգասէր ածականիդ։ Միութիւնը աղէկ կընէ եթէ այսօր թքածը վաղը լզելու և ողջամիտ անձանց գայթակղութեան առիթ տալու բնաւորութիւնը մէկ դի թողու . . . ։

Յուսանք թէ Միութիւնը մեզ չպիտի ստիպէ աւելի խօսելու, վասն զի ուր անկեղծութիւն չկայ, հոն բարեկամութիւնը ամուլ կը մնայ և այս ամլութեան հետևութիւնը կարծենք աւելի իրեն ծանր է քան թէ մեզի . . . ։

Գր. Չիլինկիրեան.

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Շարունակութիւն և վերջ (2).

8. ԱՆԿՄԱՆ ՀԱՍԱԿ. 50էն մինչև 56րդ տարին։ Մտածութեանց հասակ, կենաց մէկ նոր կերպարանքը, որուն նշանագիրներն են նախատեսութիւնը, խոհեմութիւնը և հանգստութեան փափաքը։ Մարդս իր աշխատութիւններէն յոգնած, շատ անգամ իր յոյսերուն մէջ խաբուած՝ կենաց ճամբորդութենէ յետս կը դառնայ վշտահար. Հանգստութենէ հարկաւորութիւն ունի անիկա, և երանի՜ ի-

(1) Տես Մեղու թիւ 9 երես 72

(1) Տես Մեղու թիւ 11րդ

(2) Տես թիւ 22 .

րէն եթէ կրցած է հանգստութեամբ ապրելու միջոցները ստանալ և պահել: Զգայական յօժարութիւնները ալ տկար իշխանութիւն մը կունենան յիսնամեայ անձի մը վրայ, որուն գործոց վարիչներն են խելքը և խոհեմութիւնը: Յառաջագոյն համարձակ, ձեռնարկու, նաև յանդուգն էր անիկա, այլ հիմա խոհեմ, խղճամիտ և միշտ մեծ զգուշութեամբ գործող: Անցեալին դասերը ապագային մէջ ինքզինքը կառավարելուն կերպը կը սորվեցնեն: Երեւակայութիւնը թուլցած է, միտքը իր ուժեղութիւնը և գոյնը կորուսած է: Մազերը կալեւորին, դէմքին վրայ խորշերը կը փորուին, մարմինը կը ծանրանայ, զգայարանքները կը տկարանան, իրենց փափկութիւնը կը կորսուեն, ծննդական անդամները առաջուան պէս ալ չեն արթննար, այդու դրդիչ դեղեր պէտք է զանոնք իրենց քնէն արթնցնելու համար: Վա՛յ այս հասակը հասնող այն անձերուն որք նոյն դրդիչ դեղերը չափազանց կը գործածեն, վասն զի ասոնք միշտ զօրութեանց մեծ կորուստ և շատ անգամ ծանր վտանգներ կը պատճառեն: (տես Առողջաբանութիւն Ամուսնութեան) . . . . .

Յիսնամեայ մարդը պէտք է իրեն առաջնորդ ունենալ բնութիւնը և քիչ անգամ 'ի կիր առնուլ ծննդական գործողութիւնը, ան ալ երբ հարկը կզգայ:

Խոհեմութիւնը կը հրամայեն իրեն մէկդի թողուլ այն ամէն տենչանքները, որք յառաջ կուգան տարփական խորհրդածութիւններէ: Պէտք է յիշէ անիկա թէ ծերութիւնը հասնելու վրայ է, և թէ տար եռէն եկող հիւանդութեանց առաջքը առնելու կամ անոնց թիւը նուազելու համար ամէն բանի մէջ կը պարտաւորի սակաւապէտ ըլլալ. խոհեմութիւնը իրեն այս խրատը կուտայ և իմաստութիւնը նոյնը կը հրամայէ:

9. ԱՌԱՋԻՆ ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ. 57 էն մինչև 63րդ տարին: Հիւանդութեանց և վիշտերու հասակ: Մարդուս այս հասակը, որն որ բոլորովին սիրամաշուքներով, անհանգստութիւններով, անցեալին յիշատակովը, ներկային դառնութիւններովը կը նկարագրուի, կենաց աշունը կրնայ սեպուիլ: Ոյժերը տկարանալու կ'սկսին, սիրտը կը թուլնայ, մազերը կը ճերմկնան, ակռաները կ'իյնան, մարմինը կը կորանայ, զուարթութիւնը կ'անհետի և բնաւորութիւնը ծանր կ'ըլլայ: Ան ատեն անհատին կազմուածքին, ընկերային կացութեան և առողջութեան կամ հիւանդութեան վիճակին համեմատ կեանքը աւելի կամ նուազ հանդարտութեամբ, աւելի կամ նուազ չարչարանքով կ'անցնի: Կենաց զարնան գեղեցիկ օրերը մարդուս միտքը կու գան: Առաջ երիտասարդ, ուժեղ և քաջառողջ էր, այլ հիմա ծեր, տկար, նիհար և հազարումէկ հիւանդութեանց ենթակայ: Առաջ տօնի և հանդէսներու օրեր, զբօսանաց և հեշտութեանց ժամեր ունէր, այլ հիմա այն գեղեցիկ օրերուն և ժամերուն և ոչ մէկը կայ: Հիմա միայն ցաւ մը կայ, որ կը կրծէ, ցաւ մը, բա՛րէ, որմէ չկրնար ազատ մնալ. ալ բան մը չմնայ, ալ յոյս չկայ: Այն հեռաւոր յիշատակները անընդհատ վաթսունամեային միտքը կը պաշարեն, ամբողջ ժամերով խորին մտածութեանց մէջ կ'ընկղմեն, կը ձանձրացընեն ու կը տրտմեցընեն զանիկա: Ծննդական բնածին գրգումը ալ անդառնալի կերպով կը մարի, և իրեն հետ կը մարին նաև տենչանքները, սէրը . . . . . Սէ՛ր:

Այս բառը որ իր ա՛յնչափ ժամանակները կը յիշեցնէ, անոր էութեան սարսուռ մը պատճառէ . . . . ա՜հ, սէ՛ր . . . երիտասարդութի՛ւն . . . կը մրմռայ անիկա իր շրթերուն վրայ անկարողութեան ժպիտ մը դնելով. երիտասարդութի՛ւն, սէ՛ր . . . ետքը տրտմութեամբ գլուխը կը շարժէ և իր նըկուն սրտին խորերէն հառաչանք մը կը թողու: Ահա ասոնք են այն ձանձրալի յիշատակները, որք անընդհատ իր յիշողութեան մէջ կը ներկային, հազարումէկ մտածութեանց անդունդը կը նետեն, և անոր ցաւերը կը նորոգեն: Կենաց այս իններորդ կերպարանքը ամէնէն ցաւալին է, վասն զի մէկ կողմէն առնութեան հասակը և միւս կողմէ ալ ծերութիւնը իր վրան են: Մարդս դեռ ծերունի մը չէ, բայց կ'զգայ թէ ամէն օր իր առնական առաւելութիւնը կը կորսնէ. յաջորդ հասակին մէջ պիտի հասկնայ ալ թէ իր պաշտօնը այս աշխարհիս վրայ ալ լմնցած է, և թէ ամէն միւս էակներուն կէս, ինքն ալ բնութեան անփոփոխելի օրինաց վճիռը կ'ընդունի և կը հնազանդի:

10. ԵՐԿՐՈՐԴ ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ. 64 տարիէն մինչև 75րդ տարին: Այս հասակի ընդհանրական հանգամանքները նախորդին հետ շատ նըմանութիւն ունին. տարբերութիւնը այն է որ՝ այս տարիքին մէջ հիւանդութիւնները, վիշտերը, սիրտնեղութիւնները չափազանցօրէն կ'աւելնան: Ծերունին իր բարքովը աւելի անտանելի և իր տխուր բնաւորութեամբը պահանջող կ'ըլլայ. կը հրամայէ և կ'ուզէ որ շուտ մը հնազանդին իրեն, և եթէ շուտով իր կամքը չկատարուի, կը զայրանայ, սիրտը կը նեղանայ: Իր զբօսանաց, հաճութեանց շրջանը հետ զհետ կը նեղնայ. բայց անիկա սեղանի հաճոյքը ունի տակաւին՝ եթէ մարսո-

ղական գործարանները աղէկ վիճակի մէջ են, ինչպէս նաև շրջագայելու զբօսանքն ալ, երբ իր սըրունքները յոգնութենէ և ցաւերէ ազատ մնացած են։ Ուրիշ զբօսանք մ'ալ ունի անիկա, որ է իր բարեկամներու ընկերութիւնը, եթէ սակայն կըրցած է բարեկամներ ստանալ և պահել անոնց բարեկամութիւնը. Անոնք իր բնաւորութեանցը վրայ համակրութիւն կ'ունենան, և որոնց հետ անիկա անցեալին քաղցրութեանց և ներկային ցաւութեանց վրայ կը խօսակցի։ Նօթանասնամեայ ծերը երբեմն ոչ միայն հանդուրժող չէ, այլ նաև նախանձոտ է. կը խծբծէ, կը մրմռայ զբօսանք ընող երիտասարդութեան, վասն զի չի կրնար անոնց հետ ինքն ալ զբօսնուլ. երիտասարդութիւնը զեղխ և վատնիչ կ'երևայ իրեն, վասն զի կուզէ որ իրենց պէս խնայող ու հանդարտաբարոյ ըլլայ. կը մոռնայ անիկա թէ ինքն ալ երիտասարդ եղած է, և թէ ինքն ալ ըրած է այն զբօսանքները, որք իրեն տաղտուկ կ'երևան հիմա. իր բոլոր գործերուն մէջ եսութեան ոգի մը կը նշմարուի։ Մըտաւորական կարողութիւնները կը տկարանան, մարմնոյն գործարանները կը թուլնան, փորոտիքը անփոյթ կ'ըլլայ իր բնական պաշտօնը կատարելու. անդամները կը պրկին, մարմինը կը կորանայ, ոյժը օրէ օր կը նուաղի, զառամութիւնը զամ քան զզամ կուգայ կը հասնի իր վրայ։

Իր առողջութեան վիճակը չի խանգարելու համար մանր մունր խնամքները անպակաս ընել կուտայ. կ'ուզէ որ ամէն բան իրեն համար և իր կամքին համեմատ ըլլայ, ուրիշները ինչ կ'ուզեն ըլլան, հոգը չէ, բայց և այնպէս անոնցմէ մեծապէս յարգուիլ կը պահանջէ։ Հազարումէկ տըկարութեանց կամ հիւանդութեանց ենթակայ ըլլալով՝ այնպէս հաւատացնել կ'ուզէ թէ կեանքը ալ իր հոգը չէ, այլ սակայն, թէև գերեզմանի եզերը հասած, կեանքը դեռ իրեն սիրելի է, սըրտանց յարած է անոր և կը վախնայ որ չի զրկուի անկէ։

11. ԽՈՐ ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ 63էն մինչև 91րդ տարի։ Կասկածի և, շատ անհատներու համար, սնապարծութեան հասակ մ'է այս, ուր մարդուս զգայարանքները կը տկարանան և մէկ քանին ալ կը ջնջուին. խարխուլ ծերունիին աչքերը ալ որոշապէս չեն տեսներ առարկաները. ականջները խուլնալու մօտ են և պէտք է խիստ բարձրէն խօսիլ որ լսէ. իր զգայարանաց անհաւատարմութեամբը շատ մը սխալանաց ենթակայ կ'ըլլայ. ինքզինքին և մանաւանդ աւելի ուրիշներուն վըրայ վստահութիւն չունենար։ Այս հասակի ծերերէն շատերուն վրայ անձնասիրութիւնը կարթըննայ. իրենց անցեալը գովել կ'ուզեն. ինքզինքնին աւելի մեծ, աւելի վեհանձն, աւելի հարուստ և աւելի խելացի կը ցուցնեն անցեալին մէջ՝ բոլորովին ճշմարտութեան հակառակ խօսելով։

Իրենց կենացը այնպիսի յարաւէպներ կաւելցընեն, որք երբէք եղած չեն. հասակնին իրականէն աւելի մեծ կը ցուցնեն. և այս ամէն սնապարծութեանց պատճառը ուրիշներուն ակնածութիւնը աւելի եւս իրենց վրայ գրաւելու և քանի մը փաղաքուշ խօսքեր լսելու համար է, վասն զի գովեստը կը սիրեն և իրենց ինքնասիրութիւնը գոհ կ'ըլլայ, երբ կը յարգուին և կ'ակնածուին ուրիշներէ։

12. ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ. 92րդ տարիէն մինչև 98րդ տարին։ Անտարբերութեան հասակ. կենաց երկու բևեռները, մանկութիւնը և խոր ծերութիւնը, իրարու կը դպչին, կը խառնըւին. բայց երկուքին մէջ եղած տարբերութիւնը սա է թէ, մանկութեան մէջ ամէն բան կ'աճի, կը զարգանայ, այնինչ խոր ծերութեան մէջ ամէն բան կը կորսուի և դէպ 'ի կործանում կը դիմէ։ Այս հասակին վերջին տարիներուն ատենը ծերը կը տղայանայ. հարկ է անոր երերուն քայլերուն նեցուկ ըլլալ, իր հարկերուն հոկել և զանոնք կատարել. ինչպէս այս ամէնը կ'ըլլայ 'ի սկզբան կենաց։ Բոլոր զգայարանքները յոյժ տկարացած կ'ըլլան. տեսութիւնը կը շփոթի, աղէկ չտեսներ. ականջը բարձր խօսուածք կ'ուզէ որ ձայները և խօսքերը լսէ ու որոշէ. զգայութիւնը կը վատթարանայ, մարմինը կը հիւծի, կը ցամքի։ Իմացական էութիւնը գրեթէ ոչնչացած կ'ըլլայ. կենդանական էութիւնը միայն կը մնայ տակաւին՝ սնունդի զօրութեամբ։

Վերջապէս ծերը կենաց վերջին սահմանները հասնելով իր էութիւնը բուսական և ոչ թէ կենսական կ'ըլլայ, և ամբողջ գործարաններուն այս անշարժութիւնը կ'ընդհատէ մահուան գալուստովը։

13. ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՆ ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ. 99րդ տարիէն մինչև 105րդ տարին կամ ասկէ աւելի։ Կեանքի այս երկարումը, որ ընդհանրապէս կարծուածին պէս ոչ այնչափ նուազ տեղի կ'ունենայ, մարդկային սեռին մէջ բացառութիւն մ'է։ Այսքան ապրելու համար փիզիգական և բարոյական թէութիւններ ունենալու է և երկու տեսակէն ալ ունեցողները խիստ սակաւաթիւ կ'ըլլան։ Կենաց այս կերպարանափոխութեան մէջ, որն որ ամէնէն յետինն է, մարդս լռութեան, տեսու-

թեան, շօշափման, հոտոտելու և ճաշակելու յատկութիւնները բոլորովին կը կորսնցընէ և զգայարանքները հետ զհետէ անընդունակ կ՚ըլլան արտաքին տպաւորութիւններու ։ Ընհատը ամենեւին չգիտեր և չհասկնար ինչ որ իր բոլորտիքը տեղի կ՚ունենայ, և կը հասնի այն ֆիզիզական և բարոյական ոչնչութեան, որ կ՚անուանի ծերերու մանկութիւնը ։ Կեանքը ալ մինչև առաւօտ վառած ճըրագի մը կը նմանի, որն որ միայն աղօտ լոյս մը կու տայ և որն որ սակաւ առ սակաւ վերջապէս կը մարի ։ Ինչպէս երախան կը ծնի առանց գիտնալու թէ ինչպէս ծնաւ, այնպէս ծերն ալ կը մեռնի առանց զգալու իր մահը․ վասն զի իր կենաց այս վերջին օրերուն մէջ անիկայ իր էութեանը անըզգայ կ՚ըլլայ ։

Հարիւրամեաններ ը յաջորդական և կանոնաւոր անցումներով կը հասնին այս երկայնակեցութեան, որն որ անոնց կազմուածքին մէկ առաւելութիւնն է ։ Այնպիսիներուն մեծ մասը կը մեռնին հարիւր տարիէն քանի մը տարի ևս ապրելով ։ Ամենափոքր մասը քանի մը տարի աւելի կ՚ապրին․ վերջապէս ոմանք մինչև 125 տարի կամ մէկ ու կէս դար ապրած են ։ Բայց այս բացառութիւնները խիստ հազուագիւտ ու դժուարահաւատալի են ։

Իսկ երկու կամ երեք հարիւր տարի ապրող կայ ըսողները առասպել մը պատմած կ՚ըլլան և ոչ այլ ինչ․ Ֆիզիզաբանները և երևելի անձինք այս դէպքերուն ճշդութիւնը չեն ընդունիր և իրաւամբ կը կարծեն թէ սխալած են պատմողները, և թէ տարիներու հաշիւը սխալ եղած է ։

Ա․ Տըղեյ․
Թարգ․ Գ․ Չ․

Փարիզ պատուական լրագրոյն 59րդ թուոյն մէջ Իզմիրէն ուղղուած նամակ մը կը կարդանք ։ Նոյնուն նամակագիրը ինքզինքը անկողմնակալ ձևացնելու և յետադէմներու զուգէ նորընծայ կուսակից մ՚ըլլալը վարագուրելու համար անոնց անուան վրայ ամենափոքր բիծ մը միայն դնելէն ետև՝ մինչև հիմա դրեթէ անարատ մնացած Սահմանադրականներու անունը մրոտել և Իզմիրի ազգային երկպառակութեանց պատճառը և հեղինակութիւնը անոնց վրայ բեռնաւորել կ՚ուզէ՝ առանց փաստ մը յառաջ բերելու ։ Ըստ իր սովորական քաղաքագիտութեամբը (diplomatie) և ճշմարտախօսութեամբը Քաղաքական Ժողովի անդամներէն իրօք Սահմանադրականները կեղծաւոր և դեմակոկ անուանելէն

ետքը՝ իր ըսածին իբր աներկբայելի փաստ կը յաւելու․ "Սահմանադրականք անունը անարժանութեամբ կրող կոյտ մը անպատուութեամբ իրենց ստորագրութիւնը յետս կոչեցին, խաղալիկներուն արտարոցի որոշումը մերժելով"։

Նամակագիրը եթէ չէր գիտեր, թող գիտնայ ուրեմն թէ այն հաշտարար երկու յարգի անձերը երկու կողմէն ստորագրութիւն առած էին՝ այն թէութեամբ թէ իրաւունքը ո՛ր կողմը ըլլալը յայտնող վճիռ մը պիտի տային և նոյն վճռական որոշումը ոչ ոք պիտի կարենար դիմահարել ։ Հաշտութիւնը այսպէս պիտի հաստատուէր ։ Հաշտարար միջնորդները փոխանակ իրենց խոստացած վճռական որոշումը տալու և իրաւունքը ո՛ր կողմն ըլլալը հաստատելու՝ խնդիրը իրաւամբ երկարեցին և աւսոր պատճառը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ անդրասահմանադրականներու բարկութիւնը գրգռելու առիթ չտալ․ վասն զի իրաւունքը Սահմանադրականներու կողմը ըլլալով, հաշտարարներու վճիռովը անդրասահմանադրականաց ապօրինաւոր ընթացքը երևան պիտի ելնէր վերստին, ուստի խռովութեան տեղի չտալու համար տրուելիք վճիռը ետ մնաց ։

Սահմանադրականք անատեն Ս․ Առաջնորդին դիմելով, ըսին․ "կամ պէտք է որ հաշտարարք իրենց վճռական որոշումը յայտնեն և կամ թէ ստորագրութիւննիս ետ տան"։ Հետևեալ օրը ստորագրութիւնները ետ տրուեցան ։ Պարոն նամակագիրը կրկնակի կը սխալի ուրեմն երբ կըսէ թէ անպատուութեամբ իրենց ստորագրութիւնը ետ առին և հաշտարարաց որոշումը մերժեցին ։

Կը հարցնենք, ո՞րու էր յանցանքը․ Սահմանադրականաց, որք իրենց ստորագրութեան առաթուր կոխուիլը տեսնելով զայն անպատուութենէ ազատեցին՝ վճիռ չտրուելուն պատճառաւ, թէ ոչ անդրասահմանադրականաց, որք կսպառնային չընդունիլ որոշումը, եթէ իրենց նպաստաւոր չըլլար, և խռովութիւն հանել․

Պարոն նամակագիրը այսչափով գոհ չըլլար՝ ուստի կը յաւելու․ "Բայց ճիշդ աղէկ գիտնալ այն անձերը (Սահմանադրականք) թէ այս անգամ յառաջուան կողմնակիցները չպիտի ունենան"։

Աւելի աղէկ կըլլար եթէ իր նոր բարեկամաց ուղղէր իր այս սպառնական խօսքը, վասն զի Իզմիրի Հայոց ամենամեծ մասը, ինչպէս նաև երեսփոխանաց մեծագոյն մասը Սահմանադրական ըլլալով, Քաղաքական Ժողովի լուսաւորեալ անդամները նամակագրին պէս կուսակիցներէ հարկաւորութիւն չունէին ։ Մեր այս ըսածը փորձով արդէն հաստատուած է․ վասն զի այն անձերը՝ զորս պարոն նամակագիրը կեղծաւոր և Սահմանադրա-

բարբարական դրօշակ կրող կանուանէ, վերստին Քաղաքական ժողովի անդամ ընտրուեցան, և այսօր Քաղաքական ժողովին յարգի անդամոց 9ը Սահմանադրական, և 3ը միայն անդրասահմանադրական են։ Սահմանադրականք եթէ անձնական չար ու ագահ կոյր ծառայողներ ըլլային, ինչպէս կը պնդէ նամակագիրը, անշուշտ չպիտի ունենային այն խաղաղասիրական ընթացքը, զոր ունեցան տեսուչ խորհրդոյ կազմութեան և նահանգական մեծ ժողովի անդամ ընտրուելիք անձին նկատմամբ՝ 'ի շնորհս Սահմանադրութեան։ Թող համոզուի ուրեմն Պարոն նամակագիրը թէ երկպառակութեանց վրայ յօդուած գրող և բռնութեան դէմ բողոքող Իզմիրի հայ թերթերը, այսինքն Ծաղիկը և Միութիւնը՝ Սահմանադրական կողմը պաշտպանելով՝ սոսկ կեղծաւորութենէ և դիմակաւորութենէ խաբուած չէին։

Պարոն նամակագրին միւս տողերուն ալ ինչ արժէք ունենալը չենք ուզեր մի առ մի քննել։ Իր նամակին ինչ ատտիճան արժողութիւն ունենալը եթէ կուզէ լաւ մ'իմանալ, թող կարդայ հետևեալ նամակը, որուն յարգի հեղինակը չուզելով կարծուիլ հեղինակ այնպիսի անտեղի գրութեան մը, կը փութայ իր վրայ եղած կասկածը փարատել հրապարակաւ։

Զմիւռնիա. 13 Փետրուար. 1862,

Արգոյ հրատարակիչ Անուշահոտ Ծաղկի.

Կը խնդրեմ հետագայ տողերուս հրատարակման տեղի շնորհէք.

Քաղաքիս մէջ շատ ազգայինք կարծիք կընեն եղեր թէ Փարիզ լրագրին 59րդ թուոյն մէջ հրատարակուած Զմիւռնիական նամակը իմ գրչիս արդիւնքն է։ Այս պատճառաւ կստիպուիմ՝ իբր հաւատարիմ զինուոր դրօշիս՝ հրապարակապէս ըստորագրութեամբս վաւերացնել և յայտնել Զմիւռնիոյ հասարակութեան որ "վերոյիշեալ Զմիւռնիական նամակը բնաւին իմ գրչէս ելած չէ, զայն ո՛չ Պ. Ա. Մուրատեանին ղրկած եմ, զայն ո՛չ խորհած եմ և ո՛չ իսկ երևակայած եմ. ուզողը կրնայ Փարիզի խմբագրէն իմանալ, և ես ալ իմ մասիս նոյնին հետաքրքիր եմ։

— Այս ալ թող անցնի այն վէրքերուն կարգը, որ քաղաքակիցներէս ոմանք ինձ կուզեն հասցնել...... հոգ չէ (1)։

Գ. Կրապանտեան.

1 Que de Calvaires ignorés! que de martyrs obscurs!
J. Simon. - Devoir.

Պարոն նամակագիրը այս երկտող գրութենէն իր յօդուածին Իզմիրի մէջ ինչ արժանաւոր ընդունելութիւն գտած ըլլալը կրնայ հասկնալ։ 'Ի վերջոյ Պարոն նամակագիրը ժողովրդեան ճշմարտութիւններ երևան հանել կսպառնայ անշուշտ 'ի մեծ նախատինս Սահմանադրականաց։ Քա՛ջ է, թող չվախնայ, և համարձակ ըսէ մեզ թէ ո՛րոնք են իր երևան հանելու ճշմարտութիւնները։ Ճշմարտութեան մը յայտնութենէ օգուտ կը բղխի և ոչ թէ վնաս։ Գուցէ մեզի ալ աղէկութիւն մ'ըրած կըլլայ, որով այսուհետև կեղծաւորը անկեղծէն որոշելու կարող կըլլանք, եթէ ոչ իրաւունք կունենանք ըսելու թէ իր սպառնալիքը անհիմն սպառնալիք մ'է....։

Գ. Չ.

Ծաղիկը Հայաստանեաց ազգին ըրած քանի մը ծառայութիւնները 'ի ժամանակին ջատագոված է. նոյնը ընելու պատրաստ է միշտ, նաև իր ուխերիմ թշնամիներն ըլլալու ալ ըլլան այսուհետև անոնք. բայց և այնպէս անոնց քանի մը ամիսէ հետէ ունեցած անարդարանալի ընթացքին վրայ չկրնար աչք խփել, յօդուտ ազգին և յանուն ճշմարտութեան պէտք է զոհուի ամէն բան, բաց 'ի սատիէն։ Հայաստանեանք այս վերջին պարագայի մէջ անիրաւ վրէժխնդրութեան ոգի մը ցըցուցին մեզ, չէինք գիտեր թէ այսպիսի յատկութիւն մ'ալ ունին, և ահա մեր ըսածը կը հաստատուի նաև յետագայ յօդուածով։

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Կրթիչ գիտութիւնը աշխարհիս վրայ կը տըքնի տալ մարդկային սեռի այն ոգեկան բարակութիւնը, որով կարենայ նա հնար եղածին չափ կատարեալ վիճակի մտնել։

Կատարելութիւնները դժուարաւ կը գտնուին մէկ տեղ, այս պատճառաւ մարդս պէ՛տք է միշտ խոստովանի իւր պակասաւոր և սխալական էակ մ'ըլլալը։ Բայց այս մեծ ճշմարտութիւնը շատ քիչերէ իմացուած է։ Որքա՛ն մարդիկ կան որ իրենց ամէն ըրածը արդարութիւն կը կարծեն, այլոց յանցանք կը դնեն։ Որքա՛ն լրագիրներ և հանդէսներ կան, որոնք պատիւ կը համարին զիրենք միշտ և հանապազ անսխալ ու անմեղ քարոզելու....։

Հայոց Ազգին կենդանականութեան մեծ մա-

սամբ պատճառ եղող Ազատականաց մէջ կայ կուսակցութի՛ մը եւ դժբաղդաբար, որ զինքը անբի՛ծ, անարա՛տ կը դաւանի, մինչդեռ իւր գործքերը զինքը կը մատնեն։

Սանձնուս օրինակ մը կրնանք տալ, — ցրցունելով արդի Մէօ–Բէ–Նը։ Այս հանդէսը, որ ընաւ չէ կարող խոստովանելու իւր յանցանքները, վերջապէս յայտնեց իւր ծածուկ ոգին։

Բանադատութիւնը որ տարբեր գաղափարներու կանոնաւոր կռիւ մ'է, առիթ կուտայ Միութեան անձնականի դպչելու . . . իւր վերջին թիւերը այս կը ցրցունեն Ծաղկի մէջ երեցող երեք ուսումնականներու դէմ գործածուած։

Նշ իրաւունք է անձնականի դպչելով սիրտ վիրաւորել, երբ խնդիրը ազգային քննադատութիւն մ'է։ — Ո՛չ։

Ուրեմն ինչո՞ւ այս. — որովհետեւ նոր բնաւորութիւնն է։

Այս բնաւորութիւնը, որուն պատճառը մեզ գաղտնի է, ժամանակաւ ջանացինք յայտնելու, յայտնելու որ Միութիւնը յանուն ազատականութեան և անմեղութեան, նախ մեզ ընծայեց յանիրաւի անձնասիրութեան ածականը. բայց մեր ջանքը առանձին և կղզիացեալ մնալով կարող չեղաւ յայնժամ հասկցնելու և յայտնելու երիտասարդութեան թէ ի՛նչ տեսակ ներկայացուցիչ ունի. գրիչը մէկ կողմ դրինք և համբերեցինք՝ թողլով որ գործը ինքնին իմացուի (1)։

Ժամանակին յանձնուած էր վճռական փորձնութեան մը ընել այս անպատեհութեան։ (2) — Այո՛, եկաւ ժամանակը որ Միութիւնը ուրիշներու ալ անձնականին դպչելով իւր ոգին յայտնեց։ Շատ խօսք պէտք չէ։ — Մենք ալ այն դժբաղդներէն ենք որ Անկեղծութեան սիրոյ փոխարէն վէրքեր կընդունին իրենց բարեկամներէ, որոնց հետ մտերմութեան յաւերժութիւն ուխտած են . . .։ Հոգ չէ, համբերութիւնը միշտ կը պսակուի։ Աստուած սահմանած էր օր մը որ ցորէնը յարդէն բաժնուի (2) և ոսկին ի-բովէ զտուի (2) . . . . Ազատականութիւնը պարզուելով մաքրուի։

Ինչպէս ուրիշ տեղ ալ ըսինք, Ճշմարտութիւնը և իրաւունքը ո՛չ զրնտանէն, ո՛չ շղթաներէն և ո՛չ ժամանակէն կը յաղթուի, հազար բիւր դարերով կենդանի կը մնայ, քան զի

Աստուած մը կայ, կայ Աստուած մը, որ ամեն բան կը տեսնէ, ամեն բան գիտէ և ամենաչընչին սխալական մահկանացուին յաւերժական պաշտպանն է.

Գ. Կոստանդեան.

ՃԱՆԻՐ ԶՔԵԶ

Չկայ արդարեւ աշխարհիս մէջ ամենամեծ և բարձր գիտութիւն մը, և մարդկային ազգին աւելի շահաւոր և օգտաւէտ ուսմունք մը, որչափ որ եթէ կարող ըլլայ մէկը ուսանիլ ինքզինքը ճանչնալ. ինչպէս դիւրին և ամենապարզ կ'երեւի մեզ այս, թերեւս շատերու զարմանքը իսկ գրաւէ, թէ ինչ դժուարութիւն կրնայ ունենալ մէկը իւր անձը ճանչնալու, քանի որ ինքզինքը լաւ կ'զգայ. սակայն որչափ հազուագիւտ են այս գեղեցիկ գիտութիւնը աղէկ ըմբռնողները. Մարդիկ իրաւամբ երջանիկ և բարեբաստ պիտի համարուէին, և աշխարհս խաղաղ և անդորր շրջան մը պիտի ունենար, եթէ իւրաքանչիւր ոք միշտ իւր աչքին առջեւը ունենար և յիշատակէր այս խօսքը. Ճանա՛ն իմ, ՃԱՆԻՐ ԶՔԵԶ։

Յայնժամ պիտի չ'տեսնէինք սոսկալի կռիւներու և վէճերու ցաւալի տեսարաններ և իրարու թշնամական ատելութիւններ. այն ատեն չ'պիտի լսէինք նախատալից հայհոյութիւններ և նողկալի խօսքեր. այն ժամանակը ամենուն վրայ մեղմութիւն, քաղցրութիւն, հեզութիւն և խոնարհութիւն մը պիտի նշմարուէր. յայնժամ պիտի չ'պարծենայինք մեր հարստութեանը, տաղանդին, գիտութեանը, ուժին և գեղեցկութեանը վրայ, երեւակայելով թէ կրնայ մեզմէ աւելի հարուստը, տաղանդաւորը, գիտունը, ուժեղը և գեղեցիկը գտնուիլ. այն ժամանակը պիտի չ'պարսաւէինք մեր ընկերը և զայն նախատելու և անոր պատիւը բծաւորելու համար, վատ, խմաստակ, ցած, և այլն ածականներ արտասանելու համար խիղճերնիս զմեզ պիտի տանջէր։

ՃԱՆԻՐ ԶՔԵԶ.

Ասիկա մեզ կը սորվեցնէ ճանչնալ մեր պարտաւորութիւնները թէ առ Աստուած և թէ առ մարդիկ, ասիկա մեզ կ'ուսուցանէ լաւ ըմբռնել և խորհիլ, "Զընելու այն բանը, զոր չենք ուզեր

(1) Բանադատութեան մէջ ընաւ մենք պատիւի դպչած չենք. Եւ նոյն իսկ սխալմունք խոստովանած և հրապարակաւ ներումն խնդրած ատեննիս ամէնախիստ պատասխան մը ընդունեցինք, և միթէ ա՞յս է ընկերական պարտուց պահանջումը, մարդասիրութեան վայելքը, մէկ խօսքով Քրիստոնէութեան պատուէրը . . . . խօսէ՛ Արդարութիւն . . .

(2) Տես Միութիւն թիւ 23. Ա. տարի.

որ մեղի ալ ընեն ” . և որմէ կը ծնի այն ամէն բարեմասնութիւնները որ ընդհանուր մարդկութեան վիճակը բարելաւէ և կ'ազնուացնէ . ասիկայ մեզ կը սորվեցնէ մատուցանել երախտագիտութիւն և փառք առ վ՝երին Տէրութիւնն , պատիւ մեծերու և արժանաւորներու , քաղցրութիւն փոքրերու , գութ չքաւորաց և կարեկցութիւն վշտագնելոց ։

ԾԱՆԻ՛Ր ԶՔԵԶ

Ասիկայ է որ զմարդ օրինաւոր սահմանին մէջ կը պահէ յաւէտ . ասիկայ է որ օրէնք և պատուիրանք մեծարել կուտայ , ասիկայ է որ մեր կենաց ճամբուն մէջ կ'առաջնորդէ դէպ 'ի բարօրութիւն, ասիկայ է որ կ'ազդէ մեզ ճշմարտութիւնը խօսելու մէջ անվեհեր ըլլալ, արդարութիւնը պաշտպանել, իրաւանց համար զոհուիլ . վերջապէս այս է որ մեզի քիչ մը խորհիլ կ'ուտայ , թէ ինչ էինք , ինչ ենք , և ինչ պիտի ըլլանք ։

Բայց ո՛հ մարդկութիւն , մինչև ո՛ր ստորին աստիճանը կ'իջնաս երբեմն , մինչև ո՛ւր կը նուաստանաս . շատ անգամ վատ կիրքը օրէնք եղած է քեզ և կամքդ վճիռ . կը փքաս , կ'ըմբոստանաս , կը բռնանաս , և ինքզինքդ իբր երկրի և երկնի արարիչ մը կը կարծես , սակայն կը գոչեմ բարձրաձայն թէ

ԾԱՆԻ՛Ր ԶՔԵԶ

Երանի՜ այն մարդուն որ այս վսեմ և նուիրական խօսքը իւր սրտին մէջ կը դրոշմէ , քանզի անկէց պիտի տեսնէ խղճի խաղաղութիւնը , սրտի և զգացմանց անդորրութիւն մը , անկէց պիտի զգայ աշխարհիս հանդստութիւնը վայելելու շնորհքը , յայնժամ յայտնի պիտի տեսնէ թէ խոհեմութիւնը իրեն առաջնորդ եղեր և իրաւունքը բարեկամ, ՝՝պիտի ունենայ բնաւին այն դժբաղդութիւնը ինքզինքը ինքնահաւանութեան փուլին մէջ ինկած տեսնելու և իւր ճակատը վատութեան կնիքով դրոշմուած ։ Եթէ թագաւոր մըն է , իւր բարձր աստիճանին մէջ իւր պարտաւորութիւնը ճանչնալով՝ պիտի աշխատի ժողովրդեան վիճակը բարելաւցնելու և զանոնք երջանիկ ընելու . եթէ ազգապետ մըն է , պիտի ջանայ ազգին օգուտը ամէն բանէ վեր բռնել, և անոր համար ինքզինքը անգամ զոհել, եթէ հայր մըն է , իւր զաւակաց կրթութեանը և դաստիարակութեանը համար մեծամեծ խնամք և փոյթ պիտի տանի , եթէ խմբագիր մըն է կամ հրապարակախօս ուսումնական մը , ազգասիրութիւնը իրեն առաջնորդ , հայրենեաց օգուտը իրեն նպատակ ունենալով, վերջին ճգամբ պիտի աշխատի ազգը լուսաւորելու համար ազդու և քաղցր յօդուածներ յօրինել, ազգային պակասութիւնները խոհեմութեամբ երևան հանել և զանոնք դարմանելու համար ճամբաներ ցուցընել, առանց կրից քննադատել, և առանց զայրացման խօսիլ և ամենևին չ'նետուիլ իրեն չ'վերաբերած խնդրոյ մէջ և կամ իր կարողութենէ վեր վիճաբանութեան մը, զոր կ'ընեն սկարամիտք առանց իրենց չափը և կարողութիւնը ճանչնալու , և դժբաղդաբար այնպիսի ձևով մը որ կարծես թէ միայն նախատելու և իւր ընկերին փառքը ու պատիւը աղարտելու համար նպատակ ունենայ , ինչպէս որ այս անգամ ևս զարմացմամբ տեսանք Մ՝իւ-Եէ-ան Սրդ Թուոյն մէջ առ մեծարգոյ քաղաքակիցս ուղղեալ նամակ մը , որ ստորագրեալ է պարոն Մ . Գ՝օնճայեանէ ։

Իցի՜ւ թէ պարոն Կարապե՛տ , այս յօդուածը յօրինած ատենդ ինքզինքիդ գալով մէյմը խորհէիր , քանզի այն ատենը այսպիսի սխալանաց մէջ գլորելու և անտեղի գրութիւն մը հրատարակելու մեծամեծ զգուշութիւններ պիտի ընէիր , և խիղճդ զքեզ պիտի տանջէր այն երեք երիտասարդները պարսաւելու . և աղէ՜ բարեկամ, ի՛նչ են քու իրաւունքներդ , ի՛նչ են զէնքերդ ու փաստերդ ։ — Ոչի՛նչ . առանց ճշմարտութիւնը լաւ ըմբռնելու և որոշելու ելեր բոլորովին անիրաւ խնդիր մը կը պաշտպանես և զազիր ածականներով . զՄեսրովպ Նուպարեանը , զԳրիգոր Պարտիզպանեանը , և զՆուպար Գալտաղըեանը կը պախարակես , որոնք իրաւամբ ազգին համբաւը կը վայելեն իրենց բարուց և ընտանեաց ազնուականութեամբը և ուսումնականութեամբը ։ Ո՛րչափ ցաւալի է մեզ տեսնել որ ուսումնական ասպարէզին մէջ փոխանակ խնդրոյն վրայ քննադատելու և վիճաբանելու բոլորովին կը շեղին և անձնական պատույ մուր կը քսեն , զազիր խօսքը իրաւունք չվատկցընեն , և մարդկութեան անպատեհ կը գտնեմք , ինչպէս որ դուն ըրած էիր պարո՛ն Կարապետ , ազնուականութեան անվայել խօսքերով այսինքն ֆինձնաեա-ան , յանյնապատան , սորքին ատիձան , գոէհէկ գէմս , անյնաչան ժանթ կէրտ , յածո-բէ-ն , և այլն արտաբերելով ։ Նու ի՛նչ կրնայ ըլլալ քու նպատակդ , ի՛նչ է քու դիտաւորութիւնդ , եթէ կը փափագիս գրագիտական ասպարէզին մէջ պատույ պսակ մը բոլորել գլուխդ , և յաղթութեան ու փառաց դրօշ մը տնկել, եթէ կը ցանկաս Հաշտեանց Դէ-գործո-բէ-նները երգելով Հոմերոս մը երևալ, թերևս գովելի համարուի քու իղձդ , բայց ո՞ւր են այն ամենահարկաւոր հանգամանքները զորս կը պահանջէ այս նուիրական կրկէսը , այ-

սինքն իրաւունք, արդարութիւն և ազնուութիւն յորոց ոչ մէկուն ամենափոքր նշոյլ մը կը տեսնուի քու յօդուածիդ մէջ։ Ողջ, ներէ ինձ, եթէ այն երեք երիտասարդաց իրաւունքը և անձնական պատիւը կը պաշտպանեմ, քանզի ասիկայ ինձ պարտք համարեցի թէև իմ տկար ջատագովութեանս հարկաւորութիւն իսկ չունէին։

Գուն որ ասոնք ամէն տեսակ անվայել ածականներով մկրտելու համար կնքահայր եղար և ասոնց վրայ ինքնափոր մըն ալ աւելցուցիր, ներէ ուրեմն որ ես ալ իմ կարծիքս յայտնեմ, եթէ ուսումնականութեանդ և անձնասիրութեանդ չդպչիր թէ այս երիտասարդները այսինքն Մեսրովպ Նուպարեանը, Գրիգոր Պարտիզպանեանը և Նուպար Գաղտաղըեանը իբրև քեզի դասատուներ կրնան ուսումնականութեան մէջ պարծիլ և հեռաւոր կը հրաւիրեմ զքեզ Ուսումնական խորհրդոյ ներկայութեանը առջև հարցաքննուելու այս երեք երիտասարդաց ամէնէն չհաւնածիդ հետ, եթէ կուզես գրաւ մըն ալ դրքասաց նուիրելու կ'աւելցնենք վրան։ Բայց եթէ մերժես այս իմ հրապարակական և պատուաւոր հրաւէրը, թող յայնժամ հասարակութիւնը ուզած բառով քու ճակատդ դրոշմէ....։

Կը վերջացնեմ խօսքս վերջին անգամ քեզ յիշեցնելով այն սրբազան խօսքը թէ "ՇՆՈՐՀՔ ՁԵՐԴ", լաւ միանգամայն անոր հետ թէ "Ուզածը խօսողը չուզածը կը լսէ"։

Յակոբ Գ. Մարկոսեան

Առ Գ. Կարապետ Մ. Գոնճայեան.

Ուսուցչապետ Գոնճայեան Գ. Կարապետը, Սահմանադրական Միութեան 11րդ թուոյն մէջ հրատարակուած և մեզի ուղղուած յօդուածով մը "Նորէն կերևի" գրագիտական ասպարէզին մէջ "դուռն ինչ խօսելու", և Միութեան և մեր մէջ ծագած վէճին մէջ տեղ իրաւարար և հաշտարար միջնորդ կանգնելով՝ մեզ անզգոյշ երկպառակութեան համար կրկին և կրկին անգամ Միութենէ ներողամտութիւն և անյիշաչարութիւն կը խնդրէ, անտարակոյս իրեն նպատակ ընելով մեր օգուտը։

Մեր ուսուցչական, ուսուցչապետ և ինքնագլուխ բարեկամը և միանգամայն անկողմնակալ բանագնացը այս պաշտօնը ինքնայօժար վրան առնելով՝ թէ իր սրտին անկեղծութիւնը և ազնուութիւնը կը յայտնէ և զմեզ պարտաւոր կը կացուցանէ, և թէ իր գրչին մեծ տաղանդին և ուժանեայը նոր հռոմէական մ կ'ընծայէ մեզ, որոյ արդէն Իզմիրի Հայ հասարակութիւնն ալ անտեղեակ չէր։

Մեք, թէև անկարող եմք իր այս շարագրած յօդուածին ուրիշներու քով ինչ յարգ և ընդունելութիւն գտնելը գուշակել, այլ սակայն մեր մասին անհնարին եղաւ արմանքնիս, զարմանքնիս բռնելու և ծափ չի զարնելու նոյն շարագրութեան ընթացքին և ոճոյն վրայ։

Գ. Կարապետը անկողմնակալութեան կշիռ ի ձեռին, արդարութեան անուան սիրահար՝ իր անձն և Հայրագիր ժիրայրը կը ներկայանայ մեր առջև։ Գ. Կարապետը, ո՛հ, Գ. Կարապետը, հեռի բոլորովին ինքնահաւանութենէ, հեռի անձնապաստանութենէ, հեռի պարծենալէ ինքնագովութենէ, հեռի ցածութենէ, հեռի հպարտութենէ, հեռի անխոհեմութենէ, հեռի Յանուեան դրութենէ. և վերջապէս հեռի մարդկային բոլոր ծանր և նողկալի կրքերէ, իր չափը և աստիճանը կարող եղեր է պահելու իր յօդուածին մէջ, և այս ինքնին վայել զովելի ընթացքով՝ Այսպիսի չնաշխարհիկ և անզուգական կատարելութիւններով ճոխացած անհատի մի ներելի չէ՞ր ուրեմն, մեր ինքնահաւանութիւնը, անձնապաստանութիւնը, ցածութիւնը, անխոհեմութիւնը, հպարտութիւնը, Յանուեան դրութիւնը և մեր բոլոր ծանր և նողկալի կիրքերը երեսնուս զարնելու համարձակիլ 'ի լուր աշխարհի։ Ստոյգ է որ Գ. Կարապետը մեր այս թերութիւնները հաստատելու համար ինքնագովութեամբը արժան չէ դատեր բայց ի բաց փաստեր գրելու, ստոյգ է որ Գ. Կարապետը վէճի նիւթ եղող խնդրոյն վրայ բանագնացելու տեղ զմեզ ծաղրանկարել ուզեր է. բայց արդոյ ընթերցող, ներէ մեզի ըսելու որ պարոն Կարապետն ալ մեզի պէս հողեղէն է և իր կազմութիւնը մարդկային, ուստի և իր ընտիր [illegible] զատ, պիտի ունենայ հարկաւ իր թերութիւնն ալ։ Պարոն Կարապետին ալ միակ թերութիւնն է եղեր բանագնացելու եկած ատեն բուն խնդիրին անտարբեր մնալ կոյր զկուրայն, թողուլ զայն մէկդի և առանց աջ և ահեակ նայելու իր բերնին եկածը և բառարաններու մէջ թարթափելով՝ գտած անարգական ածականները քաղուածոյք մի ընելով՝ մեծ յաջողակութեամբ մի իրարու ետև շարել։ Պարոն Կարապետը, զինքը Բելզեբուղ ոգիէն մղուած, ինք ալ իր ուժը և զօրութիւնը 'ի մի կեդրոն ամփոփած, Սատանի լերան լեզուի կատաղի փրփուրներուն պէս կը թափթփէ բերնէն, ցած, գռեհիկ, անճոռնի և նախատական խօսքեր, զորս մեր վրայ տեղացնել ուզելով Սերոբէնէ վարժ և դաս առած բանագնացութիւնը նոր փառքով մի կը պսակէ,

գնաչաւանս (1) այն աշխարհածանօթ խումբը 'ի լուր աշխարհի գովելով երկինք կը հանէ, և ղեկ_ ալ դժոխոց յատակը կ'իջեցնէ, և Միութիւնը ծափ կը զարնէ իր հաւատարիմ աշակերտ և ջերմ արբանեակ Պ. Կարապետին ցըցուցած [illegible] ծառայութեան վրայ ։

Սահմանադրական Միութիւն, վարձքդ կատար, վերջապէս քեզի իրաւունք տուող մի գտար, հին [illegible] նելով այս առաջին անգամ չէ որ ներս կը հրամցընես, և քու հանդէսիդ շուքը կ'աւելցընես, արդարև կարծածէդ աւելի ։ Քանի մի ժամանակէ 'ի վեր այնքան կարօտ մնացեր էիր գովանաց, փառաբանաց և շողոքորթութեանց, որ քու աղտոտ սարէզդ չէ թէ միայն զբօսանքի, այլ նաև ըղձայոց խաղալիքներու անգամ բաց թողուցիր ։ Նաև մենք իմացանք ալ թէ զո՛ւն ինչ կերպ [illegible], [illegible], [illegible] և [illegible] կը հաձիս . . . . ։ Սահմանադրական Միութիւն, վարձքդ կատար, այս անգամ դարձեալ [illegible] գործիքդ երևան հանեցիր, զոր պէտք եղած ժամանակը սովորութիւն ունիս գործածելու, բերնովդ խօսելու ամչցածներդ անոր բերնովը կը խօսիս, քու սնապարծ լեզուդ անոր փոխ կուտաս, և շողոքորթ գովեստներ և անլուր ներբողներ խօսել տալով անձնասիրութիւնդ կը գգուես և կը հաճեցընես, այնպիսի գովեստներ որ քեզի ուղղակի հեգնութեան կը դառնան և ծիծաղելի կերպարանք մի կ'առնուն, և դուն դեռ կարող չես իմանալ . . ։ [illegible] կուրցած աչքերդ չեն կրնար տեսնել, և այս առաջին անգամը չէ որ հաճութեամբ և պարծանօք կը հրապարակես զանոնք 'ի լուր աշխարհի ։ Սահմանադրական Միութիւն պէտք էիր գիտնալ թէ այս և աս տեսակ բանե՛րը [illegible] կ'անուանեն, ըստ որում [illegible] ամէնէն մեծ արուեստը և առաջին նըշանը անձնագովութիւնն է ։ Բայց դուն մտիկ չես ըներ և մտիկ ընել ալ չես ուզեր ։ Գործածէ ուրեմն քու կամակատար գործիքդ հաճոյից և քմացդ համեմատ, քու անիրաւ դատդ պաշտպանել տուր անոր, իբրև [illegible] մի ([illegible]) նկարագրել տուր զքեզ որ լողներն ալ զարմանան . [illegible] երիտասարդի մի [illegible] գովեստները [illegible]

1 . Հաշտենից ընկերութեան անդամներն են .
Պ . Միրզա Վանանդեցի (Հաշտենից ընկերութեան 9 նախորդ անդամներէն մնացած) .
Պ . Աւետիք Ղօնձայեան .
Պ . Պօղոս Շահնաւմեան ։

[illegible] հրատարակէ ։ Գործածէ զան մեզի դէմ անէծքներ կարդալու, դու ալ քու կողմէդ խօսէ ուզածներդ . մենք քեզի ազատ թողունք, թափէ քու թոյնդ մեր վրայ, որ յայտնի ճշմարտութեան մի՝ արձագանք լինելով քու անձնասիրութեանդ գպչած և առով քրէական յանցանք մի գործած եղանք ։ Մեք ուրախ լինիմք նորէն եթէ ներկայիս մէջ քու [illegible] և [illegible] արթնցած չէ ։ Սահմանադրական Միութիւն . հոգ չէ, վիրաւորուած սէգ առիւծի մը պէս (թէև ատոր վեհանձնութենէ զուրկ) մռնչէ որչափ որ կրնաս, պօռա՛ պոռչտա՛, փրփուրներդ թափէ մեզի դէմ կըցածիդ չափ, աս է հիմայ քու միակ զէնքդ ու միջոցդ, որպէս զի սիրտդ պաղչակի ։ Ինքնահաւանի մի համար դատը կորսնցնելը որքան դժուար բան է եղեր աշխարհիս վրայ՝ նոր օրինակ մի ևս տեսանք ։ Բայց սակայն, ներէ մեզի, Սահմանադրական Միութիւն, [illegible] սա ալ զուրցելու որ հասարակութիւնը իր [illegible] և [illegible] վրայ ունեցած գաղափարը քու պօռալ պոռչտալովդ շփոթելու չափ [illegible] և [illegible] չէ ։ Կա՛րճ կապենք, արդէն խնդիրը պարզուած է և ամէն ողջամիտ հասկըցաւ խնդրոյն բուն էութիւնը և ոգին ։ Ճշմարտութիւնը պարզ է և շօշափելի, ճշմարտութիւնը երկար բարակ ապացոյցներու կարօտ չէ . ճշմարտութիւնը քու առջիդ ներկայացնելու համար, կրնանք ըսելու թէ նաև չափէն աւելի խօսելու պարտաւորեցանք, այնքան անօրինակ յամառութեամբ մի քաշելու քաշկռտելու [illegible] [illegible] փորձեցիր . և կը քաշկռտես դեռ հետդ նաև օգնական մի ալ առած այս անգամ . օգնական մի որ քեզի մեծ պատիւ կ'ընէ . օգնական մի՝ որ քու [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ։

Խօսքերնիս նորէն պարոն Կարապետին դարձընելով, իր յօդուածը բանի տեղ դնել և հաւտուցումն պահանջել որքան որ ամօթ կը սեպենք մեզի, և իրեն պէս [illegible] [illegible] չենք ուզեր, այսու ամենայնիւ կը գթանք իր վրայ և [illegible] իրեն, Միութեան և մեր մէջ ծագած վէճին միտքը իրեն հասկըցնելու կը զիջանինք ։ Ներէ ուրեմն մեզի ըսելու, պարո՛ն Կարապետ, որ գործին մէջ նետուիլ ուզելով առանց անոր ինչ լինելը հասկնալու . բոլորովին անկարող եղեր ես հետևութիւն մի հանել Միութեան և մեր գրածներէն ։ Պարո՛ն Կարապետ . մեր բողոքը Սահմանադրական Միութեան դէմ չէր, ինչպէս որ կարծեր ես, այլ Երշալուսոյ անտեղի յօդուածին դէմ զոր Միութիւնը ջատագովել ուզելով Օտղկի դէմ տուած տնօրէնի խնդրոյն նկատմամբ համառօտ պատասխանին մէջ իբրև զէնք գործածեց յայտնի

յայտնապէս ։ Միութեան այս տարօրինակ ընթացքը (1) շատերու ինչպէս նաև մեր ուշադրութիւնը գրաւած ատեն, զարմանալով՝ մեր կարծիքը ազատօրէն յայտնեցինք մեր մի և նոյն բողոքին մէջ, զՄիութիւնը օրինաւոր ճանաչուածութեան պէտքական կարծելով: Սակայն Միութեան մեր շօշափած խնդրոյն ուր և ինչպէս քաշկռտուիլը արդէն գրեցինք մեք իրեն տուած վերջին պատասխաննուս մէջ, դուն միայն կարող չեղեր ես ըմբռնելու, և դուն միայն պէտք ունիս ուրեմն իմանալու թէ մեր բողոքը, ինչպէս որ ընթերցողք ալ կը վկայեն, Արշալուսոյ դէմ էր և ոչ Միութեան. իսկ տնօրէն ց՛ մնելու մասին Ուսումնական Խորհրդոյ (դուն քու իմաստասիրաբար կը գրես ժողով) անհօգ կեցած լինելուն վրայօք Օտալեկը գրեց Միութեան և ոչ մեք. և ինչպէս որ մեր բողոքին յառաջաբանէն կ՚իմացուի Օտալի թողլով նորէն նոյն դատը պաշտպանել. մեք նորէն Արշալուսոյ յօդուածին վրայօք խօսեցանք ։ Իմացա՞ր ուրեմն. պարո՛ն Կարապետ. թէ տնօրէնի խնդիրը Օտալի կը վերաբերէր և ոչ մեզի, և թէ բոլորովին հեռի էր մեր խնդիրէն քու, Միութեան պէս, տնօրէնի խընդիրը յիշել, առանց իմանալու թէ Միութիւնը անով մեր իրեն հետ ունեցած բուն խնդիրը ծածկըռտել ուզեց....:

Իմացա՞ր ուրեմն, պարոն Կարապետ, թէ ո՞վ է

ԺԱՄԸ ՏԱՍՆԵՒՉՈՐՍԻՆ ԿԻՍՕՐ ՓԸՆՏՐՈՒՈՂԸ:

" Պարոն Կարապետ, մեք իբր ուղղամիտ „ մէկ ամենատկար ձայնը կը յորդորենք զքեզ որ „ օրինաւոր քննադատութիւն առնելու դաս և վարժութիւն առնէս, որպէս զի ուրիշ անգամ որ և „ իցէ խնդիր մը քննադատելու ատեն սահման մի „ ունենաս քու մտաց յիշողութեան մէջ, և 'ի մի „ կէտ ամփոփելով քու բոլոր ուժդ և զօրութիւնդ „ արդարութեանց և իրաւանց արձագանք ըլլաս և „ ուսումնասիրաց գրիչները չի դրգռես նոյնպէս և „ անոնց արգահատանքը (ինչպէս որ իրօք գրգռեցիր ալ)": Վերջապէս պարոն Կարապետ կը վերջացնենք խօսքերնիս յիշեցնելով նաև քեզ որ եթէ սկզբունք մի ունիս և զայն կը պաշտես, մոռնալու չէիր ամենեւին որ մեր բողոքը Օտալի մէջ առաջին անգամ երևցած օրը Վասպուրական թատրոնին մէջ իրաւունք տուիր մեզի յայտնապէս ուրիշներու առջև ։ Պէտք չէիր մոռնալ, որ անկէ վերջն ալ շատ և շատ անգամ ուսումնական և յարգի երիտասարդներու ներկայութեանը մի և նոյն խոստովանութիւնը բացարձակապէս ընելով՝ Միութեան խմբագիրներու հետ զմեզ պաշտպանելու համար ժամերով վիճած լինելդ կը պատմէիր մեզի ։ Եթէ կ՚ուզես դմ՛ն ալ տանք կրնաս ուրանալ:

Միթէ՞ ձեր սկզբունքը մեզի զատ բերան և ուրիշներուն զատ բերան գործածել է, այլ ներեցէք մեզի ըսելու պարոն Կարապետ, թէ այդ Յանուսեան դրութիւն է (կարծեմք Յանոս բառին նշանակութիւնն ալ սորվեցար ալ) իսկ եթէ այս օրուան թքածդ վաղը լիզել կ՚ուզես. այսօրուան ըսածներդ վաղը դրժել կ՚ուզես, և քու ազատ կարծիքներդ կը խղդես կը պակես, բանաւորութեանդ ղեկը կամովին ուրիշին յանձնելով, և ասոր վճռածը պատգամ տեղ դնելով առանց քննադատելու կ՚ընդունիս. ներեցէ՛ք դարձեալ մեզի ըսելու, պարոն Կարապետ, որ այդպիսի ընթացք մի ազատականներու քով ուրիշ անուն ունի....:

Բսով ըսել չենք ուզեր թէ քու սկզբունքդ Միութեան առջև ընդունելի չէ ։

Պարոն Կարապետ, այս է ահա մեր առաջին և վերջին պատասխանը, զոր կարդալով,

ԾԱՆԻՐ ԶՔԵԶ:

Արգոյ Խմբագիր – Տնօրէն. ներեցէք և դուք մեզի, եթէ վերստին ձեր ազգօգուտ էջերէն տեղի մի խնդրելու կ՚ստիպուինք յօգուտ պարոն Կարապետի Գօնճայեան, բարեհաճեցէք նաև ընդունելու մեր անկեղծ զգացմանց հաւատիքը ոբով միամբ,

ԴՐ. Գ. ԳԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ
Տնօրէն և Հարագիր Գարնան Հայաստանի
ՄԵՍՐՈՊ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ
ՆՈՒՊԱՐ ԳԱԶՏԱԳԼԸԵԱՆ

Պ. Խաչատուր Զաքիեան յարգի երիտասարդը յետագայ երկու նամակները կուղղէ մեզ 'ի հրատարակութիւն, որուն երկրորդը քան

---

1. Միութիւնը Արշալուսոյ հետ քաղաքականութիւնը միացուցած լինելուն մ՛ը բոլորովին ապահով գրաւական մի տուաւ մեզ իւր վերջին թուոյն մէջ, ուր ռուսամոլական և ազգասէր պէտնալէս անուանելով կը փառաւորէ Արշալուսոյ հրատարակիչը, որուն ամէն առաջ հակառակ որ անգամ անարգանք և նախատինք չէր մնացած որ անոր գլուխը չի թափէ.

Լսեցէ՛ք դուք, Պօլսոյ ազգայինք, լսեցէ՛ք և դուք, Մինասի և Միքայէլ, ահա՛ ուր կերթայ Սահմանադրական Միութիւնը....: Զարմանալի չէ ուրեմն երբ Արշալոյսն ալ իւր կողմէն փոխադարձ համակրութիւն կը ցուցանէ և խաղաղաւէտ ուրախութեամբ կ՚անուանէ Վասպուրական ընկերութեան ընթացքը, որուն անդամներն են նաև աշխատենից ընկերութիւնը կազմողը, և ասոր հանդէսն է Սահմանադրական Միութիւնը: Սահմանադրական Միութիւնը եթէ բան չունի, թո՛ղ ուրանայ իր անցեալ ընթացքը:

օր առաջ Մեղուն զլկած էր. և զօրն որ ասիկա փոխանակ հրատարակելու, ինչպէս իր պարտքն էր իբր անկողմնապահ հանդէս, 20 օր սպասելէն և ձայն մը չհանելէն ետև՝ Մեղուն 11րդ թուոյն մէջ զայն չը հրատարակելուն այնպիսի երկդիմի պատճառ մը կուտայ, որ մեր զարմանքը կը շարժէ։

Մեծարգոյ Տնօրէն Ծաղիկ Պատուական Հանդիսի.

Իզմիր 16 Փետրվար. 1862.

Միութիւնը ազատախօս կը սեպէինք, և կը կարծէինք որ իր ասպարէզը որ և իցէ մէկու մը համար բաց է, այլ մեծապէս կը սխալինք եղեր. քանզի չենք գիտեր ինչ բուռն զօրութենէ մղեալ ...ի առջև իր դրօշը կը ծալէ և այսպէս Երևմուտքէ յԱրևելք խօյս կուտայ։ Կը յուսայինք նաև որ Միութիւնը իր սխալմունքը ճանչնալով ճշմարտութիւնը խոստովանիլը իրեն պարծանք կը սեպէ. այլ դառն է եղեր միանգամայն նախատինք իրեն համար ճշմարտութիւնը լսելը և զայն իր էջերուն մէջ հրատարակելը։ Հոգ չէ, թող ինքը մերժէ այն յօդուածը. զոր իրմէ ստիպեալ յականմայն գրեր էինք. թող չյանձրանան ընթերցողները զայն հրատարակելով, հապա թող զանոնք զուարճացնէ և անոնց միտքը շինելու աշխատի սոյն նիւթիս վրայ Պ. Կ. Գ.ի Հեղինակութեամբ իր պաշտպանութեանը համար գրուած նոր նամակ մը հրատարակելով, և սուտ Հաշտեանց աշխարհածանօթ խումբը (այսինքն ինքզինքը) փառաւորէ. այն խումբը որուն անունը միայն.........։

Կը վերջացնեմ խօսքս վախնալով թէ ձեր ազգօգուտ հանդէսին քաղցրահոտ էջերը չարաչար կը գործածեմ այնպիսի նիւթի մը վրայ ('ի մասին մեր նամակը մերժուելուն) երկարօրէն խօսելով, որուն պատճառը հասարակութիւնը ինքնին գիւրաւ կրնայ իմանալ։

Մեծ շնորհք ըրած կ'ըլլաք, ազնիւ Տնօրէն, եթէ այս կարճ նամակս (ինչպէս նաև Միութենէ մերժուածը) ձեր առաջիկայ թուոյն մէջ հրատարակէք, որուն համար իմ շնորհակալութիւնս հիմակուընէ կը յայտնեմ։

Մնամ և այլն,

Խ. Օտեան.

Արգոյ Հրատարակիչք Միութեան հանդիսի

Իզմիր 29 Յունուար. 1862

Շնորհակալ եմ որ հաճեցաք Միութեան 10րդ թուոյն մէջ իմ կարճ նամակիս տեղի մը շնորհել՝ պատասխանն ալ (եթէ պատասխան կրնանք ըսել) միանգամայն հետը կցելով։ Միութեան վերոյիշեալ թիւը ձեռք առած ժամանակս 'ի սկզբան կարծեցի և յուսացի որ պարզ և ճշմարիտ պատասխան մը պիտի ընդունիմ, և թէ պիտի չսպիպուիմ երկրորդ անգամ՝ սկար գրիչս ձեռք առնուլ, բայց որչափ որ յոյսս մասին յոյսս և ակնկալութիւնս մեծ էր, այնչափ ալ զարմանքս մեծ եղաւ երբ իմ կարծեացս հակառակ յօդուած մը կարդացի։ Չեմ գիտեր ինչ նպատակաւ և ինչ սպւով ուզեր էք խնդրոյն անանկ երկդիմի և ճշմարտութեան հակառակ ձև մը տալ, որն որ ոչ միայն մեր զարմանքը շարժեց, (ինչպէս քիչ մը առաջ ըսինք) այլ և ընթերցողներուդ շատերունը, որոնցմէ ոմանք իմ նամակիս և ձեր պատասխանին մէջ եղած հանդիպապատկերը նշմարելով՝ յարմար սեպեցին տաճկական հետևեալ առածը զուրցել "պէն նէ' տէրիմ, տամպուրամ նէ' չալար"։ Ինչ և իցէ՝ որովհետև իմ հարցմանցս պատասխանելու տեղ դուք ինձ հարցում կ'ընէք, կը պարտաւորիմ ուրեմն ես ալ յականմայս մէկ քանի դիտողութիւններ ընել ձեր առաջարկութեանը համեմատ։

Նախ գիտնալ պէտք է, արգոյ խմբագիրք, որ իմ նամակիս բուն նպատակը պարզ և անկեղծ հարցում մը ընել էր՝ Պիր և շաքիրտ ուստատլըղընը Գիտապ նէտի մը ուղիղ մեկնութիւնը խնդրելով։ Այժմ շաքիրտն, և միթէ շաքիրտն ըսելով պէտք էր արդեօք զանոնք յականէ անուանէ ճանչցընել ձեզ և անոնց վկայականներովը ներկայանալ։ ('Ի պահանջել հարկի, և եթէ դուք ուզէք Միութեան մէջ հրատարակել, կրնամ ձեզի շաքիրտանուններն տալ)։

Երկրորդ՝ ես Ղարաբաղեան բերնովը խօսած չէի, միայն ըսեր էի թէ "հասարակութեան քիչ մը դժուար կուգայ" և այլն։ Կարծեմ այս ըսելով հասարակութեան բերան եղած չեմ ըլլար, որ և իցէ խօսք մը երբ առանց ապացուցի և փաստի կը զրուցուի, արդարև անոր հաւատալը քիչ մը դժուար է որ և իցէ մէկու մը համար։

Խնդրեր էիք որ հաստատեմ թէ ինչ յօդուածի մէջ Մեղուին զէնքը իրաւունքն եղած է։ Զարմանալի հարցում. արդեօք մեր նամակը ինչ..... է գրգռեալ չհասկնալ կը ձևացնէք, և ԺԱՄԸ ՏԱՍՆ ԵՒ ՉՈՐՍԻՆ ԿԷՍ ՕՐ ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ։ Յայտնի է թէ նամակիս գրուելուն բուն պատճառ Միութեան 9րդ թիւը եղած էր. նոյն թուոյն 72րդ երեսը՝ նոյն երեսին 1 էջը և նոյն էջին 7րդ տողը յորում առանց փաստ մը և

ապացոյց մը ցըցունելու ըսած էիք թէ "Մխօ-Բեան ջէնէը իրաւունքն է"։ Բայց ինչ հարկ ասոնք ձեզ յիշեցնել, մինչդեռ նոյն նամակիս մէջ յայտնապէս ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՅԻՍ մէջ ըսեր էի։ Կարծեմ խնդիրը պարզ էր և հարկաւորութիւն չէր մնար զայն ապացոյցով և փաստով մերժել ըստ ձեր խնդրանաց։ Նոյնպէս յայտնի էր թէ Քօղօժելու կամք մը չունէի ինչպէս որ կարծեր էիք. և չեմ հասկնար թէ ձեր այդ խօսքովը ինչ ըսել կ'ուզէք։

Արշալուսոյ յօդուածին գալով կը համարձակիմ ըսել թէ ամենեւին գոհ չկրցեր էք ընել զիս։ Շնորհակալ եմ որ ջանացեր էք անոր մեկնութիւն մը տալ, բայց ոչ երբէք ուղիղ և բացայայտ. ուրեմն առանց երկարօրէն պատասխանելու հետևեալ դիտողութիւնները անաչառապէս ընելու կը փութամ։

Կըսէք թէ Արշալուսոյ նոյն չափազանցօրէն (փոխանակ ըսելու ԱՆՏԵՂԻ) գրուածին վրայ զարմանալու համար էր որ զան Միութեան մէջ հըրատարակեցիք, և ասոր իբրև փաստ մեզ կը յիշեցընէք "Եթէ սուտ է" ըսած ըլլալնիդ։ Կը ներէք անշուշտ ինձ եթէ ձեզ ըսեմ թէ այդ խօսքը զարմանք չնշանակեր այլ կասկած և տարակոյս։ Արդ եթէ տարակոյս ունէիք, ինչու ուրեմն ինձ ուղղած պատասխաննուդ մէջ դպրոցին "Չ Գօ-Հաջօ-ցէն" (փոխանակ ըսելու ԱՆԿԱՐԳ) վիճակին մէջ ըլլալը յայտնապէս կը խոստովանիք։ Կը հետևցնեմ ուրեմն թէ Արշալուսոյ այն յօդուածը Օտագկի դէմ տրուած պատասխաննուդ մէջ կցելնիդ անոր դէմ իբրև զէնք գործածել է։ Ասիկայ պարզ և բնական եզրակացութիւն մըն է, զոր որ և իցէ մէկը կրնայ ընել։

'Ի վերջոյ, ահա կրցածիս չափ ձեզի ցըցուցի ան կէտը, ուր Մխօ-Բեան ջէնէը իրաւունքը եղած չէ։ Կը մնայ ուրեմն ձեզի ալ ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՅԻՍ մէջ ձեր իրաւունքը օրինաւոր և բացայայտ փաստերով հաստատել. Իսկ եթէ նորէն խնդիրէն շեղելով, անըմբռնելի ապացոյցներով և Յանոսի կերպարանքով պատասխան մը տաք ինձ հիմակուընէ կը յայտնեմ ձեզ թէ այս նամակս վերջինը պիտի ըլլայ։

Կաղաչեմ, արգոյ խմբագիրք, որ այս երկրորդ նամակիս ալ ձեր էջերուն մէջ տեղի մը շնորհելու բարեհաճիք։

Մնամ և այլն.

Խ. Զամբեան։

"Էհ... դու որ 'ի ցուր կը արծիս իմ խօսքերուս մէջ մխիթարութիւններ փնտռես, ներէ՛ ինձ ըսել քեզ թէ վարդին քաղցրութիւնը թոյն է իշամեղուին",

ԷՊԸՆ ԵՒ ՎԷՐՏԻ

"Խօսելէդ առաջ մտածէ՛, եւ շուտ մի՛ նետուիր խօսակցութեան մէջ, թէ ոչ կը կորնչիս"

ԻՄԱՄ ԱԼԻ

Բարեւ Միութիւն ախպար կամ Հաշտենից ախպրտանք։ Եթէ այսօր խիստ ուշ ձեր տանը դուռը կը զարնեմ, ներեցէ՛ք ինձ ձեր բնական, գերբնական և հրեշտակային ներողամտութեամբը. մեղա՛յ ամենասուրբ Հաշտենից ընկերութեան, մեղայ կամայ, մեղայ ակամայ, մեղայ, և եթէ կ'ուզէք բարեկենդանի շաբթու խոշոր մոշոր մեղայ. զի գիտելով մեղանչեցի առաջի սուրբ և հայրենասէր դիւցազանցդ, մեղայ եօթ օխա ու կէս մեղայ. բաղուկներս կուրծքիս վրայ խաչաձև ձեր վեհափառութեան, ուսումնապերճութեան առջև ծնկան վրայ ինկած լալագին ներումն կը խնդրեմ և կը պաղատիմ ըսելով խոնարհեցուցէք զունկունս ձեր ով գերապայծառ անդամք Հաշտենից ընկերութեան..... և մի՛ դարձուցանէք զերեսս ձեր յինէն։ Ա՛հ, ինչու կը խոժոռիս ինձ դէմ ո՛ Հաշտենից ընկերութիւն, ինչո՞ւ խոժոռ մոժոռ կը նայիս իմ վրաս խոշոր մոշոր աչուըներովդ, ո՛հ, կը դողամ քու բարձրութեանդ առջև և չեմ գիտեր ինչպէս խօսիմ.... աւա՛ղ ան ինձ չի լսեր.... միշտ քթախոտ կը քաշէ, և խնդալը ծածկելու համար կը փռնգտայ։

Ա՛հ, գոնէ դու, ո՛ "իբր ուղղասիրաց մէկ ամենատկար ձայնը", պարո՛ն, որով մնամ և ձեզ... Կարապետ Մ. Պօնճայեան, գոնէ դո՛ւն իմ և Նորին վեհապետութեան մէջ միջնորդ եղիր, ինչպէս որ եղար բողոքողաց համար, անոր աղաչելով որ անյիշաչար ըլլայ անզգոյշ երիտասարդաց. ինչու որ դու գիտես, ո՛ [illegible] Կարապետ, որ իրաւունքի դէմ բան մի ըրած կամ ըսած չեմ ես. դու գիտես որ ես երբ նախնի Ուսումնական Խորհուրդին անհոգ են ըսի, իմ շահուս համար չըսի, արդէն թշուառ կրկնակի տարաբաղդ ազգերնուս տղայոց համար ըսի, որոնց համար յիշեալ Ուսումնական Խորհուրդը իւր մըտած օրէն մինչև ելած օրը մէկ տեսուչ մը չը կրցաւ գտնել. ըման մէկ տարուան մէջ չի կրցաւ իւր գրած բոլոր նամակներովը գոնէ ամենէն մօտը Ճաբոնէն տեսուչ մը բերել, որոյ կարևորութիւնը գիտէր Ուսումնական Խորհուրդը իւր կազմուած օրը. տեսուչ մը, որ կարենար Մեսրովպեան վար-

ժարանը բարեկարգել և չի թողուլ տղայոց որ միկմէկու դէմ ծեծկուին 'ի ներկայութեան մէկ քանի վարժապետաց որոնցմէ մէկը քիչ մնաց որ նախատուէր աշակերտներէն.... և այս անցքին ես ականատես եղայ..... սիրտս տակնուվրայ եղաւ, և խռովեցայ տեսնելով Հայ պատանեաց սիրոյ և միաբանութեան հետ ունեցած օտարականութիւնին, կուսակցութիւններ տեսայ անոնց մէջ և վրդովեցայ, և նոյն օրը դառնապէս գանգատեցայ ուսումնարանի Հայկաբան դասատու պարոն Պալապանեանին, և նա կրկին գանգատեցաւ ինձ Ուսումնական Խորհրդոյ ԱՆՀՈԳՈՒԹԵԱՆ վրայ, և մասնաւորապէս ըսաւ ինծի անոր դէմ Ծաղկի մէջ բողոքելու : Հարցուց ինձ թէ ո՛վ է իմ ճանչցած տեսուչս (որոյ համար երկու ամիսէ հետէ ըսած էի իրեն որ Ուսումնական Խորհուրդին առաջարկէ), պատասխանեցի իրեն թէ ոչ թէ մէկ, այլ երկու հատ կը ճանչնամ, որոնց համար ոչ թէ ես, այլ Պօլսոյ ամեն ուսումնական և ազգասէր անձինք կրնան վկայել.....:

Օրեր անցան և դեռ գոհացուցիչ լուր մը չկրցինք առնել թէ Ուսումնական Խորհուրդը ինչ կընէ.... և բողոքեցինք անոր անհոգութեան դէմ Ծաղկի մէջ.... Ուսումնական Խորհուրդը մեր ըրած բողոքը ծանր տեսաւ և զմեզ դատապարտութեան պաշտօնէն հանեց.... Ահա մեր շահը :

Միութիւնը որ նոյն միջոցին Սիկիտոնի մը վրայ մեր կողմանէ հրատարակուելիք քննադատութեան մը կ'սպասէր, ուզեց վրէժ առնուլ մեզմէ, և սկսաւ Ուսումնական Խորհուրդին անհոգութիւնը պաշտպանել մեզի դէմ. Նա չուզեց տեսնել թէ Ուսումնական Խորհուրդը դեռ տեսուչ մի չէր կարցեր գտնել տասն և մէկ ամիս աշխատելէն յետոյ...... ինչո՞ւ ուրեմն Ուսումնական Խորհուրդը իր պաշտօնը սկսած օրը տեսուչ գտնելու ետեւէ չեղաւ և եօթը ամիս ձեռք ձեռքի վրայ նստելէն վերջը ելաւ և մինչեւ աշխարհիս որ անկիւնը ո՛վ գիտէ նամակ գրեց. ինչո՞ւ Ուսումնական Խորհուրդը իր կազմուած օրէն չսկսաւ իր փնտռտուքը, և ան ատենը արթնցաւ երբ Մեսրովպեան վարժարանը արթնցուց զինքը : Ի՞նչ զօրաւոր շարժառիթ ունէր Ուսումնական Խորհուրդը Պօլիս գտնուող արդէն ծանօթ, ազգասէր և ուսումնասէր Ճ Սամուրեանին տասը ամիսէն վերջը նամակ գրելու, ինչո՞ւ առաջ չի գրեց, չէ՞ր ճանչնար զայն. վերջապէս Ուսումնական Խորհուրդը անհոգ չէ՞ր երբ իր մտած օրէն մինչեւ ելած օրը տեսուչ մը չկրցաւ ճարել իր բոլոր ճարպիկութեամբը ....

Միութիւնը դեռ կրնա՞յ պնդել թէ Ուսումնական Խորհուրդը անհոգ չէր :

Այս ամենէն վերջը դու՛ գերապայծառ պարոն Կարապետ, ինչպէս կրնաս ըսել թէ "ուստի հոս տեղ մէկ հակառակութիւն մը կը նշմարուէր": Մեծդ մարգարէ, ո՞րու դէմ կրնար լինել իմ հակառակութիւնս. Պարոն Սամուրեանի՞ն... որ ընդհանուր ազատասիրաց սիրելի է. ես ինչ չարիք տեսած եմ նոյն անձէն բարիքէն 'ի զատ, որ նորա դէմ հակառակութիւն ունենամ.... այս նախատինքը իր շահովը քեզի կը դարձնեմ, ո՛ Կարապետ, և կը խրատեմ քեզ որ ուրիշ անգամ խօսելէդ առաջ խորհիս :

Չենք կրնար մոռնալ և չյիշել հոս մէկ բառ մը ա՛ն որ Միութիւնը կ'ուզէ ինձ դէմ զէնք ընել :

Մեսրովպեան վարժարանին վրայ խօսած ժամանակնիս ըսած էինք. "Մեսրովպեան վարժարանը երկպառակութիւն, ապստամբութիւն, և վ----ող-ջ--ռե-ն սորվելու դպրոց մը եղած է այսօր": Միութեան և ամեն այս բառիս դէմ դայթակղածներուն սիրտերը հանդարտեցնելու համար՝ հարկ է ինձ իմացընել հոս որ ես նոյն բառը գործածեր եմ վարժարանին ներքին ընթացքին համեմատ, ուր աշակերտք ամենեւին կանոնաւոր խաղալու ժամանակ չունենալէն 'ի զատ փոքրիկ սենեակներու մէջ կը լեցուին 50–70 աշակերտ և եղծուած օդի մէջ կ'աշխատին որ իրենց դասերը ուսանին. ահա այս էր մեր միմիայն նպատակը, որոյ վրայ ալ երկարաբանութիւն հարկ չէ : Այս ամենէն ետքը կոտրած սրտով կը ցաւինք Միութեան ներկայ ընթացքին վրայ որն որ փոխանակ հարիւրաւոր խեղճ տղայոց խղճալի կացութեան վրայ խորհելով անոնց բարեաց համար Ծաղկի հետ բողոքելու, թշնամաբար կը ջանայ Ծաղկի բողոքը տկարացնելու, և խաբելու ծնողքները թէ իրենց զաւկները վտանգի մէջ չեն.....: Ամեն նախատինք իմ գլխուս վրայ թող թափի ո՛ Զմիւռնիա, և ես թող ճշմարտութիւնը խօսիմ: Միութիւնը թող ձեր ուշադրութիւնը գրաւելու աշխատի, և իմ ձայնս ձեզի անլսելի ընելու համար թող ճշմարտութիւնը ստնակոխ ընէ.....:

Ա. Հ.

ԱՌԱԿ

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆ ԵՒ ԻՒՐ ԷՇԸ

Պարտիզպան մը կար ծեր և փորձառու,

Նա զաւակ չունէր ո՛չ էգ, ոչ արու.
Իւր մինակ տունն էր խրճիթ մի փոքրիկ,
Եւ ստացուածքն էր պարտէզ գեղեցիկ:

Հատընտիր ծաղկօք հազար մէկ տեսակ,
Շուշան, մանուշակ, վարդ.ք գունակ գունակ.
Ունէր նաև շուն, կով, էշ, և արջառ,
Սոցա ամէնուն ինքն էր հոգատար:

Մէկ օր ծոյլ էշեր խորհուրդ նստան.
"Ի՞նչ է մեր քաշածը, ըսին մի բերան.
"Մենք յոգնինք, տքնինք, հոգինիս հանե՛նք.
"Տէր, շուն, կով, արջառ, ամենքըն պահենք:

Ի՞նչ իրաւունքով, ո՞ր դատաստանով,
"Անարգեն արդ մեզ վատ տիտղոսներով:
— Լսեցէք՝ ըսաւ էշ մը խիստ նիհար,
"Այս ամէն չարեաց մենք ենք, մենք պատճառ:

"Չէ՞ք լսեր բնաւ, թէ զօրաւորին
"Չկայ դէմ դընող երբէք բնաւին.
"Արդ մեր զօրութիւն անդիմադրելի
"Լինի թէ լինիմք մի սիրտ մի հոգի":

Աս որ լսեցին էշերն միաբան,
Մէկէն երդմնցան որ ալ միանան,
Մի խմբեակ կազմեն որ ուժեղ լինին,
Որու հանդպին՝ նորա դէմ կռուին,

Առաջին փորձըն իրենց տիրոջ դէմ
Ուզեցին ընել նոքա վատօրէն.
Մէկէն զռալով վազեցին պարտէզ,
Ոտնակոխ ընել ծաղիկ և նարկէս:

Բարեբաղդաբար զռալնուն ձայնէն
Տէրըն դուրս ելաւ մէկէն խրճիթէն,
"Ո՛ էշ պարոններ, ի՞նչ է այս", ըսաւ
Եւ զանոնք ծեծել մէկէն ըսկսաւ:

Էշերն անխոհեմ ուզեցին կռուիլ,
Ի սէրն իշութեան հոն նահատակուիլ:
Բայց 'ի զո՛ւր, խեղճերն շուտով մը տեսան,
Թէ իրենք էշ են, էշեր անպիտան:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Զարամիտ մարդիկ թէև միանան,
Ժողովներ կազմեն որ գործ մի տեսնան:
Չիք յաջողութիւն նոցա բնաւին.
Ուշ կամ_անագան կը խայտառակին:

Մարդուն մէկը Արջ մը և Կապիկ մը կը պահէ եղեր իւր տունը: Օր մը անօթով մածուն առած ըլլալով, իւր բացակայութեան ժամանակ կապիկը կերթայ զայն կուտէ կը լափէ, և վերջէն գլուխը գալիք պատիժը յիշելով վարպետ հնարք մը կը մտածէ: Մածունին վերջին մնացորդը կերթայ Արջին քիթն ու բերանը լաւ մը կը քսէ և ինքը հանգիստ տեղը կերթայ կը նստի: Մարդը կուգայ և մածունին գլուխը փորձանք բերողը խեղճ Արջը կարծելով՝ լաւ մը կը ծեծէ զայն, և ատով կապիկին կրելիք պատիժը թշուառ Արջը կը կրէ:

Ծ՝ուղէնը մամուլի ներքև դրուելու ատեն յետագայ գիրը կուղղուի մեզ 'ի հրատարակութիւն Արգոյ Պ. Աւետիք Գօնճայեանէն:

Գործքերս, զբաղմունքս և այլն . . . . . զիս կստիպեն Վասպուրական ընկերութենէ հրաժարականս տալու:

Զմիւռնիա 20 փետրվար 1862

ԱՒԵՏԻՔ Ս. ԳՕՆՃԱԵԱՆ

Պ. Թ. Պ. Վարժապետեանի ստորագրութեամբը Պ. Կ. Գօնճայեանի դէմ ուրիշ յօդուած մ'ալ ընդունեցանք, զոր յաջորդ թուոյն թողտալու կստիպուինք:

ԾԱՆՍԵԱՔ ԶՁԵԶ

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐ
Գ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՏԷՏԷԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՉԷ՛ ՀԱՆԴԻՍԻՍ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆՍ